

anyagot nagyszerű, egységes szellem-történeti képpé formálja ki, mely a magyar történelem és művelődéstörténetet nem egy jelenségét egészen új megvilágításba helyezi. Különösen meglepő a második kötet, amely 1925-ig, a munka lezárásáig, több mint 400 oldalon sorolja fel a bibliografiai adatokat. E magában véve is nagyon értékes munkát még jelentősebbé teszi az a körülmény, hogy az „*Instituto per l'Europa Orientale*” kiadásában jelent meg. V. L.

WALDAPFEL IMRE: *Horatius noster*. Kerényi Károly bevezetésével. Bp. 1935.

Ez a szép, már-már bibliofil kiadásnak is beillő kötet a Horatius-jubileum alkalmából 32 óda és 5 epodosz eredetijét és magyar fordítását adja, s a magyar irodalomtörténet legkülönbözőbb korszakainak Horatius-sal való szoros kapcsolatát szemlélteti. Az első fordítás, „Az életnek rövid voltáról”, még a protestáns kor divatos haláltánc énekévé alakítja az „*Eheu fugaces, Postume*” sorait, a legutolsók már napjaink kitűnő műfordítóinak tollából valók. A kötet harmadrésze viszont Kazinczy korának Horatiusát ábrázolja, azét a korét, amelynek legmélyebb ügye volt Augustus korának kiváló lírikusa. Kerényi Károly bevezetése sok tekintetben meglepetés: felfogása szerint Horatius legmélyebb lényegében nem császári kegyenc, aki tiburi villájában az uralkodó és az arisztokrácia kegyében sütkérezik, hanem csendes forradalmár, aki tiburi magányából az elvonulás és elkülönülés mozdulatával tiltakozik egy hanyatló kor erkölcsisége ellen. S. I.

ZOLNAI BÉLA: *Irodalom és biedermeier*. Szeged, 1935. Szeged Városi Nyomda. 135 l.

A külföldi szellem-történeti kutatás mind élesebb figyelemmel fordul a múlt század első évtizedeinek ahhoz a különös szellemi irányához, amelyet a biedermeier humoros elnevezésével

jelölünk. Ez a sajátos érzelmes kispolgári életforma Zolnai Béla szerint a rokokó és a romantika határán virágzott, mégpedig elsősorban német és francia almanachok és lírai gyűjtemények lapjain találta meg a maga sajátos irodalmi kifejezésformáit. Zolnai összefoglalja a kérdéssel kapcsolatos német és francia szakirodalom eddigi eredményeit s vizsgálja a biedermeier stílus jelentőségét a francia (*Sainte Beuve*, *Lamartine*, *Béranger*) és az osztrák (*Stifter*, *Grillparzer*) irodalomban. Életkorát nálunk az 1820—1830-as évekre teszi. Vörösmarty és Petőfi költészetének biedermeier elemeit kutatja fel, hangsúlyozva azonban e stílusnak a kisebb tehetségekkel való szoros kapcsolatát is, akik ennek keretei között találták meg a maguk igazi írói lehetőségeit (*Garay*, *Tompa*). Az áramlat utóregését *Gyulain* és *Lévay József*en át *Krudyig* és *Surányi Miklós*ig tudja követni. A maga nemében értékes kezdeményezés. S. I.

2. Történettudomány.

BAK JÁNOS: *A borsodi Bükk hegység települései*. Bp. 1932. 28. l.

E kis terjedelmű településtörténeti tanulmány azokat a tényezőket vizsgálja, amelyek a Nagy Alföld északi szélén keletkezett telepek kialakulására voltak hatással. *A települések kialakulásáról* szóló részben végső eredményül azt állapítja meg, hogy egy-egy telep létrehozásában mindig több ok, néha az okok egész sorozata egymással párhuzamosan működött. Ezek közül egy sem emelhető ki a másik rovására, hanem helyenként, az illető telep körülményeihez viszonyítva, jut egyik vagy a másik túlsúlyra. Már ezt az első részt is elnagyoltnak tartjuk. Még csak megerősíti ezt a véleményünket a *települések formáiról* szóló második rész, mely a vizsgált terület település- és telepedésformáit vázolja. Altalában a dolgozat olyan nagy terü-

letet (62 települési egységet) ölel fel, hogy annak egyetlen részletkérdése is terjedelmesebb tanulmányt érdemelt volna egy vékonyka füzetnél. Településtörténeti kérdések esetében is több tanulságot nyújt egy-egy kisebb részletjelenség vizsgálata, mint szövevényes kérdésekkel kapcsolatos futó általánosítás. *Szta.*

BELITZKY JÁNOS: *A magyar helytörténetírás problémái.* Vigilia, 1935. II. k. 91—108. l.

A magyar helytörténetírás szegényes irodalmának vizsgálata alapján igyekeznek a szerző röviden vázolni a magyar helytörténetírás kritikai és módszertani kérdéseit. Pesty Frigyes (1872), Tagányi Károly (1894), majd Mályusz Elemér (1923) idevonatkozó és irányt mutató tanulmányai és a magyar helytörténeti irodalomnak inkább hibái, mint erényei nyújtanak tájékoztatást abban a kérdésben, hogy milyen mozzanatokat kell megragadnia és milyen szempontokat kell érvényesítenie a helytörténetírónak. Rámutat arra a jelenségre, hogy helytörténetírással elsősorban nem történeti iskolázottságú írók foglalkoznak s ez megérzik egész helytörténeti irodalmunk módszertelenségén. A vidéki történetíró tudományos útmutatást nem kap az egyetemi városok történészeitől, de kap éles vagy legjobb esetben vállveregető kritikát. Pedig a helytörténetírás művelőjének módszeres képzettségű szakembernek kell lennie. Ezt kívánja maga a tudományos komolyság szempontja, de az a körülmény is, hogy újabban nyílt vagy rejtett politikai célok láthatók az idegen, főként a cseh és német történetírók munkáiban. Ezekkel csak módszeres képzettségű szakember veheti fel a versenyt. Éppen az újabb külföldi kutatók faji vagy nemzeti elfogultsága követeli meg, hogy a helytörténetírás egyik legfontosabb feladatának a népiségtörténeti vázások kidomborítását tekintsük. E pon-

ton kapcsolódik bele a munkába a dülönevek (helyesen: helynevek) gyűjtése is. Nagy akadálya a helytörténeti munka megindulásának, hogy nincs olyan mű, amelyből megtudhatnók: mik is lennének a magyar helytörténetírás útjai? Égetően fontos kérdés szerinte, hogy a katolikus történészek munkaszervezete a helytörténetírás módszertani és kritikai kérdéseit rendszeresen megvitassa. *Szta.*

CSAPODY CSABA: *A vámhatár megszüntetése Magyarország és Erdély közt 1784-ben.* A Gróf Klebelsberg Kúnó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve. Negyedik folyam. Bp. 1934. 364—378. l.

A kereskedelmet akadályozó számtalan sok magánvámot, út-, hid- és átkelővámot, a merkantilizmus kora határvámokká alakítva kitolta az országhatárra. Így II. József magasabb gazdaságpolitikai szempontoknak engedve, 1784-ben megszüntette Erdély és Magyarország között a vámhatárt. Elhatározásában döntő szerepet vihettek központosító törekvései, nagy egységek létrehozására törő tervei és nem utolsó sorban segíteni akarása Erdély sanyarú gazdasági állapotain. Ugyanis Erdélyben a kereskedelmi mérleg ugrásszerűen emelkedő veszteségeket mutatott, nőttön-nőtt a pénzkiáramlás. Az erdélyi kancellária hosszantartó, szívós küzdelmet folytatott a vám eltörléséért, de az udvari kamara, a vámjövedék érdekeit féltve, mindig újabb és újabb akadályokat gördített a terv keresztülvitelére, mígnem II. József személyes intézkedése dülőre vitte a kérdést. Egyelőre 1782 május 1-én öt nyelven (latinul, magyarul, németül, románul és illir nyelven) hozták köztudomásra az állatkereskedelem vámmentességét, majd az 1784 február 10-én kelt rendelettel teljesen eltüntették a magyar-erdélyi vámhatárt az időközben is növekvő erdélyi adótartozások nyomására, segítségnyújtásként. *K. B.*

GALLA FERENC: *A csíksomlyói ferencrendi kolostor viszontagságai Bethlen Gábor idejében.* A Gróf Klebelsberg Kúnó Magyar Történeti Intézet Évkönyve. Negyedik folyam. Bp. 1934. 283–302. l.

Amikor a XVI. század folyamán az erdélyi katolicizmus hierarchiai szervezetétől, szerzetes intézményeitől és vagyonától megfosztva pusztulóban volt, egyedül a Hunyadi János alapította csíki kolostor maradt fenn, mert a környékbeli székelyek a barátokat, ha kellett, fegyveres őrsgel is megvédelmezték. A püspök és papság nélkül gondozatlanul maradt erdélyi katolikusságnak a csíki kolostor volt a végvára, így a csíki barátokra többszörösen fontos hivatás hárult. Ezért foglalkoztatta szüntelen Pázmány Pétert, valamint Carafa Károly bécsi pápai követet az erdélyi katolicizmus gondjai közt a csíki kolostor állapota. Amikor Bethlen Gábor és I. Rákóczi György idejében a csíki ferencesek száma nagyon megfogyatkozott s magyar rendfarsaik kellően képzett, kipróbált fölösleggel nem rendelkeztek, Carafa osztrák kapucinusokat akart a csíki klastromba küldetni. Terve sok húzavona és diplomáciai tárgyalás után megbukott a kapucinusok ellenkezésén, akik akkor a cseh katolikus restaurációval voltak elfoglalva. De éppen ezidőtájt a szalvatóriánusok rászánták magukat a kolostor újjáalakítására. A kapucinusok, továbbá a Pázmány, Carafa és Bethlen Gábor levélváltásainak és terveinek az előadása teszi legnagyobb részét Galla Ferenc tanulmányát. K. B.

GÁL ZOLTÁN: *A Tisza szabályozásával kapcsolatos morfológiai változások Hódmezővásárhely környékén.* Bp. 1931. 31. l.

A Tisza-szabályozás mindent megmozgató nagy változást okozott a Tiszamellék domborzati morfológiai viszonyaiban. A szerző e változásoknak Hódmezővásárhely belső és külső

területére eső részét ismerteti meg velünk. Kétségtelenül a helyi érdekességen túl is tanulságosak azok a megállapítások, amelyeket e változások földrajzi vonatkozásaira nézve tesz. A változások megállapítása érdekében felhasználja a helyszíni megfigyeléseken kívül a régi térképanyagot is és ezzel kapcsolatban rámutat arra, hogy milyen híven tükröződik a vidék helynév-anyagában a régebbi vízrajzi állapot képe. A kis dolgozatban tehát a hely- és helynévtörténet iránt érdeklődő is sok hasznosítható megállapításra akadhat. Szta.

GIURESCU C. CONSTANTIN: *istoria Românilor.* (Biblioteca Enciclopedică.) I. vol. Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun (1432). București, 1935. XIV. 586. l. 137 szövegek közti képpel és 7 térképvázlattal. (A Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II.” kiadása.)

Az utóbbi időben a román tudományos művészeti élet legfényűzőbb munkáit kiadó, I. Ferdinándról és II. Károlyról elnevezett királyi alapítványi intézet, hézagpótló művekkel ajándékozta meg a román szellemiséget. E művek közül való a bukaresti egyetem tanárának nagy történelmi összefoglalása, melynek eddig csak az első kötete jelent meg. A munkaterv szerint ez a kötet a románság történetét a legrégebb időktől 1432-ig, a II. kötet 1432-től 1714-ig és a harmadik 1714–1919-ig öleli fel. A mű nemesak a Duna balpartján élt románság történetével foglalkozik, hanem a balkáni románság mit-jával is, bár súlypontja érthetően a románság előbbi részére esik. Az előtünk fekvő kötet őstörténeti része a román föld legelső lakosait tekinti át. Mint a folytonossági (continuitas) elmélet híve, természetesen a dákság történetét bőven tárgyalja, mivel a dákság a románság faji (etnikai) alapját alkotta. (96. l.) Nyomon követi a dákságot átalakulása minden mozza-

natában, a betörő „barbársággal” való harcában. A népvándorlás és népbeszüremkedés útján jelentős népek (germánok, szlávok, avarok, besenyők) történetének ismertetése kapcsán külön fejezetet szentel a magyarságnak. Egyébként a következő fejezetekben is állandóan vannak román-magyar kapcsolatok. Az a tény, hogy a románság kétségtelen történeti összeköttetésben élt a magyarsággal, kötelezővé teszi minden történetíróra a román-magyar történeti vonatkozások minél többoldalú ismeretét. E ponton azonban sok hiányosságot látunk, hiszen a szerző nem ismeri, vagy könyvészeti utalásban nem sorolja föl még a legkiválóbb magyar munkákat sem, amelyek a románok által lakott föld politikai, művelődés- és népiségtörténetére vonatkoznak. Nem ismeri a Hóman és Szekfű-féle legújabb történeti összefoglalás mellett pl. az őstörténeti kérdésre vonatkozó magyar irodalmat, nem Karácsonyi János, Jancsó Benedek, Melich János és mások történeti, illetőleg nyelvészeti munkáit, csak néhány magyar kutató (Király Pál, Németh Gyula, Hóman Bálint, Roska Márton, Treml Lajos) munkásságának hiányos ismeretével találkozunk a könyvészeti felsorolásban. Ezzel szemben nem fogadja elég óvatosan és kellő kritikával az újabb megjelent történelmi és nyelvészeti munkák állításait. E kettős hiány nagyon sok állítása iránt előre is kétkedővé tesz, különösen azért, hogy térképvázlatain alig megengedhető következtetéssel használja a helyneveket, illetőleg olyan korban használt bizonyos elnevezéseket, amikor azoknak a létezése nem bizonyítható. A fejezetek után külön közölt könyvészeti jegyzetek és a mutatótáblák alkalmazása mind az avatatlan érdeklődő, mind a szakember számára könnyen használhatóvá teszi ezt a „Fundatia Carol II.”-hoz méltó külső kiállításban megjelent legújabb román történelmet, melynek folytatatólagos megjelenése nemcsak a román

tudományosság, de a magyar és közelebbről az erdélyi történetírás szempontjából is fontos esemény.

Szta.

GOGA OCTAVIAN: *Horia*. București, 1935. 12. l.

A Hora-lázadás elfojtásának 150 esztendő évfordulóján elmondott beszédét adta ki a román irodalomban jelentős költő és a szélsőséges nemzeti politikus, Goga Octavian. Ez a kétoldalúság egyaránt rányomta bélyegét a tanulmányra: a költő nem tudja elnyomni magában a feltörekedő fascista politikust és így a tanulmány történelmi vonatkozásai egész sereg történetietlen állítást tartalmaznak. A költőnek és politikusnak egyformán szüksége lett volna arra, hogy tanulmányozza a kérdésnek nemcsak a napi politika számára kiaknázható vonásait, hanem vessen számot annak a gazdaságtörténeti vonatkozásaival is. Így az előkelő kiállítású kis tanulmány inkább csak mint korjellemző jelenség érdekes.

Szta.

DR. HERCZOG JÓZSEF: *Magyar levéltári terminológia*. Levéltári Közlemények, X. évf. (1932.) 1—11. l.

A levéltári irodalomban — az egészen téves idézésektől eltekintve — előfordulnak nem ritkán olyanok is, amelyek az első pillanatban helyeseknek látszanak ugyan, de valóban mégsem szabatosak, sőt akadnak olyanok is, amelyeknek értelme az elméletileg és gyakorlatilag képzett olvasó előtt is kétes. A cikkíró ennek okát, az egyéni tévedéseket leszámítva, abban látja, hogy a levéltári fogalmak nem eléggé tisztázottak. Cikkében, melyet hozzászólásnak nevez, igyekszik tisztázni a levéltárra, ennek tartalmára, valamint az utóbbi rendszerére vonatkozó fogalmakat és megrögzíteni iparkodik e fogalmaknak a magyar levéltárakban használatos, magyar, német és latinnyelvű megjelölésére alkalmas szakkifejezéseket.

Szta.

HUSZÁR LAJOS: *A munkácsi pénzverő működése (1624) és a pénzrontás Erdélyben Bethlen Gábor idejében.* A Gróf Klebelsberg Kúnó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve. Negyedik folyam. 1934. 303—317. l.

Az erdélyi fejedelemség pénztörténetének a feltárása rendkívül nagy hézagokat mutat, ezért figyelemre méltó Huszár Lajos tanulmánya a munkácsi pénzverdéről. A kutatás kiindulópontjául a Bethlen Gábertól 1624-ben veretett olyan garasok szolgáltak, amelyeken nem a megszokott N-B (Nagybánya) és C-M (Kassa) jegy állt, hanem egy harmadik, különös M-M pénzverdei jelzés. Egykoru forrásokból szerzett kétségtelen bizonyítékok alapján sikerült Huszár Lajosnak az M-M jegyet Moneta Munkaesiensis-re feloldania. A Cejt (Zeit?) Jakab által vezetett munkácsi pénzverde igen rövid életű volt. Ezt az magyarázza meg, hogy itt az 1621—24-ben végrehajtott pénzrontás rossz garasait verték s a pénzverés 1625-i általános rendezése a munkácsi pénzverde megszüntetéséhez vezetett. Ez a XVII. századeleji pénzrontás a német birodalomból indult ki s magával sodorta az összes középeurópai államokat. Bethlen Gábornak azonban külön okot is adott az a körülmény, hogy hadjáratainak terhei csaknem teljesen Erdélyre hárultak. Ezért minden eszközt, még a rossz pénz veréséből származó kétes hasznot is igénybe kellett vennie. *K. B.*

METES STEFAN: *Domni și boieri din Țările Române în orașul Cluj și Româniile din Cluj.* Cluj, 1935. XXXVIII. + 84. l.

Ez az erdélyi történetírás szempontjából érdekes kis dolgozat két részből áll. Első része általános történeti bevezetés a címben megnevezett város magyar számadáskönyveinek román fordításához. Kétségtelenül értékes az az anyag, amelyet a számadáskönyvekből az 1556—1665 közötti időszakra és itt is elsősorban

a románság történetére kibányászott a szerző. A dolgozat első részével szemben a kifogásunk, hogy bár az árpádkori oklevelek *Clus*-át (nála: *Cluj*), Melich János felfogásával elmentétben, Drăganu Miklós újabban megfogalmazott véleménye alapján tiszta román alaknak tartja, és így a románságot e városban őslakosnak (autochton) mondja, a románság folytonosságának bizonyítására egyetlen okleveles adatot sem sorol fel a XV. század legvégéig, hanem inkább a románság újabbkori történetével foglalkozik. Mivel a szerző csak a második részben következő okleveles anyaghoz írt bevezetést, szerintünk inkább ennek az anyagnak az összefoglalását és más forrásokból való kibővítését kellett volna elvégeznie. Így mindössze a nagyon kétes és kérdéses városnév-elemzés ad alapot a szerző állításának. Ma különben is a történetíróktól szélteben elfogadott elv, hogy kétes *nyelvi* bizonyítékok nem dönthetnek el *történeti* kérdést, hiszen a nyelvtudomány még a biztos eredményeivel is csak segédtudomány-jellegű a történettudomány számára, azaz csak más, főképp *történeti* adatokkal együtt bizonyító erejű a *nyelvi* adat. Az, hogy szerzőnk a számadáskönyvek anyagát nem párhuzamos (magyar-román) szövegben, hanem csak román fordításban adja, legfeljebb anyagi okokkal magyarázható. Különös, hogy a szerző csak a magyar szöveget fordítja le, de a latint nem. E körülmény a forráskiadás használhatóságát annál inkább csökkenti, mert tudunkkal ez az anyag magyar nyelven eddig sehol sem jelent meg, így a fordításban előttünk fekvő szöveg nem ellenőrizhető. Mindenesetre kívánatos, hogy az erdélyi román-magyar vonatkozások feltárása ne akadjon meg e forrásközléssel, de kívánatos az is, hogy ezután a közlők fokozottabb mértékben alkalmazkodjanak azokhoz a kiadási szabályokhoz, amelyek a forrásközlésben immár általánosan elfogadottak, *Szta.*

MUTAFCIEV, P.: *Bulgares et Roumains dans l'histoire des pays danubiens*. Sofia, 1932. 390. l.

E könyv szerzője Bulgária jelenlegi közoktatásügyi minisztere, s megírására az a román történetiszemlélet adott alkalmat, amely a Jorga és tanítványai munkáiban legújabbán azt hirdeti, hogy a románok nemcsak a Dunától északra, hanem attól délre is ősbibb lakók s többel járultak hozzá e területek politikai, néprajzi és művelődési történetének kialakításához, mint bármelyik más nép, amely jelenleg is azokon a vidékeken lakik. Mutafciev igen széles alapokon s nagyon nyomós érvekkel boncolgatja a dáko-román elméletet, s végül arra a megállapításra jut, hogy az az út, amelyet eddig a román historikusok követtek a román nép eredetének és kialakulásának felkutatására, járhatatlan és eredményre nem vezet. (Részletes ismertetését l. Darkó Jenőtől, Bp. Szemle, 1935. 690. sz.)

NÉMETH GYULA: *A székelyek eredetének kérdése*. Századok, LXIX. évf. 1935. 129—156. l.

A székely eredet-kérdésben a közönség mindig valami rendkívülit várt. Nem is csalódott, mert a tudományos kutatás, amelynek képzeletét csak gyér adatok kötötték, egymásután szállította a tarka és furesa elméleteket. Ma már a módszeres történettudomány általában szakított ezzel a kalandos felfogással, de véleménye nem eléggé szilárd, nem eléggé egységes a székelyek eredetének még oly kérdéseiben sem, melyekben határozottan állást foglalhatunk. A székely eredet-kérdés irodalmában a tanulmányok többségének az a legnagyobb hibája, hogy ami jót mondanak, azt is átszövik önkényes elméletek szálaival, amelyek természe-

tesen jobban izgatják a képzeletet, mint az a pár kevésbé színes igazság, melyet a székely kérdésben megállapíthatunk. Mikor így a szerző körvonalazza általános állásfoglalását a kérdés irodalmában, hangsúlyozza, hogy a székely eredet-kérdés eddigi irodalmának bírálatával nem foglalkozik, mert bármennyit írtak is a székely kérdéstről, ez a probléma, ha tisztult is, de nem fejlődött. Magának a kérdésnek közelebbi vizsgálatában a szerző Hóman Bálintnak abból a részletesen megokolt megállapításából indul ki (Magyar Nyelv. XVIII. 1921. 93—97. l.), hogy a székelység vérségi kötelékeken alapuló társadalmi és politikai szervezete csak az ősi időből való örökség lehet; e szervezet Hóman Bálint szerint régies és a XII—XIII. századi királyi Magyarország szellemével merőben ellentétes jellegű. Igaz ugyan, hogy pl. a székely rovásírás tanuságtétele szerint a székelység a magyarsággal már a pogány korban, pontosabban már a Fekete-tenger mellett együtt élhetett, de kétségtelen az is, hogy az első történeti adatok a székelyeket a besenyők társaságában említik. Bizonyos tehát, hogy a székely a magyarsághoz újabbán csatlakozott törzs, hiszen, amint Németh már egy régebbi munkájában (A honfoglaló magyarság kialakulása) kimutatta, az újabbán csatlakozott idegen eredetű törzsek azok, melyeket a törökös szervezetű népek, amilyen a magyar is volt, a harcban előre küldtek. Kétségtelen az is, hogy a székely népnév eddigi magyarzatai közül egyedül Thury Józsefnek az Erdélyi Múzeumban (XV. 1898. 244. l.) adott magyarzata fogadható el. E szerint a szó eredeti alakjának, *sikil*-nek, a jelentése a „nemes, tiszta fajú és származású, előkelő származású, hercegnő fia, uralkodó fia, előkelő ember fia, herceg“ volt. E származtatásnak hangtani nehézsége nincs, jelentéstani szempontból meg éppen na-

gyon tetszetős, mert így a *sikil*>*székely* név eredetileg kétségtelenül méltóságnév volt, már pedig a török népnevek nagyrésze méltóságnév volt. A *sikil*>*székely* név tehát „harceg“, illetőleg „a hereceg törzse, a hereceg népo“ elnevezéssel egyenértékű. A székelység török származását bizonyítja a nevezetes *Csigla* szó török volta és több apróbb mozzanat is. Így kimondható, hogy a rendelkezésünkre álló adatok tudományos értelmezése csak azt a föltevést engedi meg, hogy a székelyek török eredetűek, tehát minden olyan elmélet, mely e kereten kívül keresi a székelyek eredetét, lehetetlen. A számbavehető török törzsek közül csak a kabarokra, esetleg az avarokra gondolhatunk. Ez utóbbiakkal való rokonság bizonyítása azonban Thurynak nem sikerült. Teljesen elfogadhatatlan az Engeltől kezdeményezett és a Hunfalvytól bővebben kifejtett magyar eredet elmélete is. Ez az elmélet módszertanilag is téves, mert összezavarja a székelyek eredete, meg a magyarországi letelepedése és a különböző népekkel való keveredése kérdését. A székelyek török eredetét minden kétséget kizáróan bizonyítja a törzsszervezet kialakulása is. Egyetlen mozzanat, amely látszólag nemleges eredményre vezet, az, hogy a székely nem- és ágnevek legnagyobb része kétségtelenül magyar, kis részben szláv eredetű. Tudjuk azonban, hogy a többi török eredetű népeknél is tapasztalható az, ami a székely esetében, hogy t. i. a *székely* népnév, mint nagyobb alakulatnak a neve, fenntartotta a törökséggel való etnikai kapcsolat emlékét, míg a nem- és ágnevek, mint kisebb alakulatok nevei, megváltoztak. Bár záradékol a szerző kijelenté, hogy semmi újat, semmi meglepőt nem mondott, kétségtelen, hogy Hómané mellett e tanulmány az utóbbi két évtized legjelentősebb székely eredet-tanulmánya. *Szta,*

PLEIDELL AMBRUS: *A magyar várostörténet első fejezete. LXVIII. évf. (1934.) 1—44, 158—200. és 276—313. l.*

A magyar város a magyar művelődés sajátos terméke, és így nem utolsó annak a kérdésnek a jelentősége, vajjon milyen tényezők hatottak közre a magyar városok kialakulásában. A német kutatókkal ellentétben a szerző kimutatja, hogy a nyugati és északnyugati magyar városok legnagyobb része nem német alapítás. A német gazdaságtörténet két várostípust ismer: az egyik a római alapítású és a népvándorlást túlélő, a másik a középkorban a régi római városok mintájára alapított város típusa. A szerző a nagyobb városok (Pest, Buda, Esztergom, Győr, Zágráb stb.) település-, jog- és népiégtörténeti vonásaiból, a gazdaságtörténet adatainak a figyelembevételével megállapítja, hogy IV. Béla előtt nem beszélhetünk tudatos várospolitikáról, s ennek az uralkodónak a várospolitikája is nem nemzetgazdasági, hanem honvédelmi célt szolgált. De éppen német kutató nyomán utal arra, hogy a német telepek földművelők voltak, a szóbanforgó magyar városokat tehát nem ők alapíthatták. A szerző részletes és módszeres bizonyítása után tisztázott kérdés, hogy Pannónia városait a népvándorlás nem irtotta ki és így a honfoglaláskori, római eredetű városok tekinthetők a magyar városi intézmény csiráiul. Természetes azonban, hogy Magyarország Duna-völgyi kereskedelmi szerepe a szűkre szorított római eredetű városok életerejét hatalmasan földuzzasztotta. A sok tekintetben úttörő tanulmány főként a részletkérdések tárgyalásában, a honfoglalás- és Árpád-kori magyar városképek valószínű alakjának a vizsgálásában, a középkori magyar város-társadalmi viszonyok megállapítása tekintetében nagyon sok útbaigazító megfigyelést ad. A városfejlődést szemléltető térkép-vázlatok is világosak és sokatmondóak. *Szta,*

WELLMANN IMRE: *A Rákóczi-év és a történettudomány*. Magyar Szemle, 1935. április. 312—322. l.

A Rákóczi-évben történetírásunk a nagy fejedelem életének és működésének három újabb összefoglaló feldolgozásával gyarapodott. Asztalos Miklós közel 500 lapos munkát bocsátott közre „II. Rákóczi Ferenc és kora” címen. Markó Árpád „Rákóczi”-ja a Magyar Szemle Kinccsstarának legújabb füzeteként látott napvilágot. A pomnás, 52 iv terjedelmű Rákóczi-émlékkönyvben is helyet kapott egy teljes Rákóczi-életrajz Balla Antal tollából. Ezen kívül az új szempontu, anyagfeltárásban gazdag részlettanulmányok egész tömege jelent meg a Rákóczi-émlékkönyvben. Mályusz Elemér: „A Rákóczi-kor társadalma”, Polner Ödön: „Rákóczi közjogi szempontjai”, Émile Pillias: „Rákóczi és Franciaország közbelépésének igazi története”, Markó Árpád: „Rákóczi mint hadvezér”, Zolnai Béla: „Rákóczi, az író” címen közölnek tanulmányt. Huszár Lajos a kuruckor érmészetéről, Rákóczi rézpénzének gyászos történetéről értekezik. Pukánszky Béla az egykoru német sajtóban, Molnos-Müller Lipót pedig a korabeli francia irodalomban keresi meg Rákóczi mozgalmának a visszhangját. Császár Elemér a magyar költészetnek Rákóczi ihlette darabjait állítja össze. Szerb Antal a kuruckori költészet fájdalmas hangját, sajátos magyar csengését elemzi. Kornis Gyula „Rodostói filozófia” címen ismerteti Kiss Istvánnak Rodostó vallásos és tudományos légkörében született „Magyar philosophiájá”-t. Végül a képzőművészet és zenetörténet terén is komoly értékű tanulmányokkal gazdagodott a Rákóczi-irodalom. Haraszti Emil Rákóczi udvari zenéjéről állapítja meg, hogy nem a kuruc nótá uralkodott ott, hanem a kor Európa-szerte divatos barokk zenéje. Moravcsik Gyula a grenoblei triptichonról deríti ki, hogy nem a XIII. század-

ból való, hanem Gerasimos pátriárka adományozta Rákócziinak. Kampis Antal pedig Rákóczi arcképeinek a hitelességét vizsgálja; szerinte az egykorú képek közül hat tekinthető hitelesnek, de csak kettő, a két Mátyóki-képmás, művészi munka. A nagy fejedelem arca történetírásunk újabb eredményeiből őszintébb és mélyebb rajzú képben világít felénk.
K. B.

3. Zenetudomány.

BARTHA DÉNES: *A jánoshidai avarokori kettőssíp*. 13 táblával és tíz szövegképpel. A Magyar Történeti Múzeum kiadása. Nyomtatott Karca-gon. 1934. 4-r. 107. l.

A szolnokmegyei Jánoshidán végzett ásátások közben Fettich Nándor, a népvándorláskorabeli régészet kiváló szakértője, egy avar férficsontváz közelében csontból faragott kettőssíp csőveire bukkant. A leletet Bartha Dénes, a berlini egyetemen kiképzett nagykézülségű zenetörténész iktatta be a zenetörténetbe az összehasonlító hangszerkutató módszer szerint megírt tanulmányában. A darúcsontból faragott kettőssíp értékét két körülmény határozza meg: 1. az európai hangszermúzeumokban néhány ókori maradvány után ezer esztendő hézaggal csak a XV. századból való darabok találhatók, tehát ez a Kr. u. VII—VIII. századból keltezhető pásztorsíp fölmérhetetlen jelentőségű; 2. nem kevésbé fontos, hogy a sípok megszólaltatása a fafuvóka pótlása után semmi akadályba nem ütközött, holott az ó-egyiptomi sírleletek, meg az Athénben és Pompéjiben előkerült antik aulosok közül egy sincs olyan állapotban, hogy játszani lehetne rajta. Bartha Dénes hatalmas néprajzi ismeretanyag birtokában vizsgálta a kettőssíp típusait és oroszországi, balkáni, magyarországi, nyugateurópai, északafrikai, szíriai, arabiai, indiai és kínai elterjedését.